Conf. Dr.
Marina Kolovopúlu,
Facultatea de Teologie
Ortodoxă, Univ. de Stat
și Capodistriană
din Atena, Grecia

Ortodoxia și provocările contemporane: demitizarea unei legături. O altă lectură

Traducere din limba greacă și adnotări de prof. univ. dr. Ion Marian Croitoru.

„Conștientizarea termenilor unei probleme reprezintă primul pas spre soluționarea ei”[1]. Dacă vom avansa de pe această poziție încă și mai adânc, cât privește ceea ce poate aparent să fie considerat mediul unei chestiuni sau probleme, atunci vom fi în poziția de a constata în ce măsură problema, care ne provoacă spre soluționarea ei, reprezintă, de fapt, o problemă sau constituie o chestiune sub unele premise; astfel, suntem conduși fie la deblocarea noastră din impasuri, în primul caz, fie la soluționarea cea mai sigură sau cea mai corectă, în cel de al doilea caz. Oricum ar fi, cercetarea termenilor și a parametrilor, adică a elementelor constitutive a ceea ce considerăm că este o problemă sau o întrebare, reprezintă primul nostru demers necesar și decisiv pentru continuarea demersului nostru. Prin urmare, pentru ca noi să ajungem la concluzii corecte, suntem chemați să interogăm pozițiile care sunt prezentate fie ca întrebări, fie ca probleme, fie chiar și ca răspunsuri afirmative.

Ortodoxia și provocările! Dacă noi considerăm ca termen cuvântul prin care se redă, pe scurt, dinamica și puterea unui sens anume, atunci „Ortodoxia”, după Sfântul Anastasie Sinaitul, înseamnă că „este percepția nemincinoasă despre Dumnezeu și zidire sau adevăratul sens al tuturor lucrurilor sau cunoașterea ființelor precum întocmai sunt în sine”[2]. Cu alte cuvinte, Ortodoxia reprezintă adevărata înțelegere despre Dumnezeu și creație, adevăratul sens despre toate lucrurile și adevărata cunoaștere despre ființe așa cum sunt, altfel spus, despre adevărul lor. Așadar, iese la suprafață relația indestructibilă și internă a echivalenței Ortodoxiei cu adevărul. Această constatare transpune problematizarea noastră pusă în discuție de la Ortodoxie și provocări la adevăr și provocări, fapt care, la rândul său, ridică demersul nostru la actualizarea lui determinantă. Adevărul este provocat sau provoacă?

1 . Π. Παπανούτσου, „Πολιτισμός ὑπό ἀμφισβήτηση”, în Ἡ Κρίση τοῦ πολιτισμοῦ μας, ἐκδ. Νόηση, Ἀθήνα, 1978, p. 46.

2 Sfântul Anastasie Sinaitul, Călăuza (Ὁδηγός), Capitolul al II-lea, în PG 89, 76 D-77 A: „ἀψευδής περί Θεοῦ καί κτίσεως ὑπόληψις ἤ ἔννοια πάντων ἀληθής ἤ δόξα τῶν ὄντων καθάπερ ἐστίν”.

Investigarea respectivei întrebări ne conduce, precum nişte observatori invizibili, la cele petrecute odinioară în Pretoriu. Întrebării insistente a lui Pilat, „Aşadar, eşti Tu împărat?"[3], i se dă [drept răspuns][4], depoziţia Domnului Iisus Hristos[5], „Eu spre aceasta M-am născut şi pentru aceasta am venit în lume, ca să dau mărturie pentru adevăr; oricine este din adevăr, ascultă glasul Meu"[6]. Prin întrebarea meditativă, filosofică şi diacronică „Ce este adevărul?"[7], guvernatorul roman s-a îndepărtat de Mântuitorul Iisus Hristos, a ieşit din Pretoriu şi s-a adresat iudeilor, cu urmarea cunoscută a evenimentelor.

Ceea ce provoacă impresie, la o abordare mai atentă a acestui dialog alert şi în replici scurte, este faptul că Pilat îşi formulează nedumerirea sa, în timp ce răspunsul la ea fusese deja dat de către Domnul Iisus Hristos: „oricine este din adevăr ascultă glasul Meu"[8]. Formularea „oricine este din adevăr" nu-l indică pe cel ce caută sau râvneşte adevărul, ci pe cel ce îşi are descendenţa din adevăr. Arată o legătură de naştere şi de renaştere şi, prin urmare, de continuitate şi legătură firească la un nivel mai profund decât cea a descendenţei firești din părinţi. Îl indică pe cel ce recunoaşte adevărul din afinitate cu el. „Cel ce este din adevăr", pe scurt, este fiu al adevărului.

Însă, Pilat, barbar fiind, nu a recunoscut adevărul, motiv pentru care şi întrebarea lui a fost greşită. Dacă i-ar fi dat o greutate şi mai mare răspunsului Domnului Iisus Hristos, formularea lui nu ar fi fost „Ce este adevărul", ci mai degrabă „Cine este adevărul?". Şi la această întrebare Mântuitorul Iisus Hristos dăduse deja răspunsul: „Eu sunt Calea, Adevărul şi Viaţa. Nimeni nu vine la Tatăl decât prin Mine"[9]. Domnul Iisus Hristos, deofiinţă cu Tatăl şi Dumnezeu, este, după fire, Fiul lui Dumnezeu şi Adevărul în Sine. Aşadar, cel ce este din Adevăr este fiul după har al lui Dumnezeu şi, după har, fiul Adevărului. Această înfiere este asigurată prin recunoaşterea şi comuniunea continuă cu Adevărul, altfel spus, cu Dumnezeu, deoarece „în aceasta" [adică în iubirea „cu fapta şi cu adevărul]", „vom cunoaşte că suntem din adevăr"[10]. Sfântul Vasile cel Mare consemnează acelaşi lucru, dar dintr-o perspectivă diferită: „Dumnezeu nu este Dumnezeul tuturor, ci al celor ce L-au făcut apropiat pe El prin iubire"[11].

---

3 *Ioan* XVIII, 37.

4 Pentru o mai uşoară sesizare a sensurilor, am adăugat între paranteze drepte completări, nuanţări etc. (n. trad.).

5 Având acordul autoarei, am completat tacit limbajul privind adresarea către Domnul şi Mântuitorul Iisus Hristos, dar şi privind invocarea Sfinţilor Părinţi ai Bisericii, în primul caz, completând adresarea cu „Domnul" sau „Mântuitorul" Iisus „Hristos", după caz, iar, în al doilea caz, folosind apelativul „Sfânt" etc. (n. trad.).

6 *Ioan* XVIII, 37.

7 *Ioan* XVIII, 38 (n. trad.).

8 *Ioan* XVIII, 37 (n. trad.).

9 *Ioan* XIV, 6 (n. trad.).

10 I *Ioan* III, 19.

11 Sfântul Vasile cel Mare, *Omilie la Psalmi* (Ὁμιλία εἰς τούς Ψαλμούς), în PG 29, 309 D: „οὐ πάντων Θεός ὁ Θεός ἀλλά τῶν οἰκειωθέντων αὐτῷ διά τῆς ἀγάπης".

În acest caz, firește, drept „iubire” nu se înțelege o stare care se reduce la abordări generale, la scheme și sloganuri de discurs, care vizează încărcarea emoțională a credincioșilor și cultivarea unor impresii, ci la cea mai profundă stare existențială a bunei schimbări a sufletului, la raportarea și atașamentul constant [al sufletului] față de Dumnezeu prin credința vie, precum și la punerea oricărei nădejdi în El. Este vorba despre experierea harului dumnezeiesc, care se revelează în inima curată și o atrage spre Dumnezeu, iar particularitatea ei este de slăvire.

Este vorba despre această unică stare, care transcende noțiunea comuniunii și în care viața omului se împlinește ca participare la Dumnezeu, ca veșmânt al Mântuitorului Iisus Hristos, conform imnului baptismal („Câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați și îmbrăcat”), ca model de viață prin excelență.

Scindarea acestei vieți de participare din partea omului creează golul din legătura lui cu Dumnezeu, altfel spus, cu Adevărul. În această scindare, omul este încorsetat în vederea sinelui său, în admirația imaginară a cugetului său și a realizărilor acestuia, într-o lume pe care o consideră proprietatea lui și al cărei salvator autoproclamat devine, deși el însuși, conștient și spre interesul propriu, o dizolvă. Omul acesta, împotrivindu-se Adevărului, este, după Sfântul Apostol Pavel, stricat la minte și netrebnic pentru credință[12]. El iese din Pretoriu și devine una cu mulțimea, și, rupând legătura lui cu Adevărul, Îl pune în fața lui, reacționează față de El, se răzvrătește împotriva Lui[13], dar fără să fie în poziția de a-l elimina, de a-l șterge din vederea lui. Prezența acestui Adevăr în omul care se predă lumii, adică în omul care este prizonier și, concomitent, susținător al sistemului lumesc, în omul care este deja fiul lumii, reprezintă o provocare pentru el, deoarece [Adevărul] este Cel ce funcționează ca un criteriu [al omului] și garantează libertatea fiilor Lui[14] după har, oriunde s-ar afla ei, chiar și în cel mai adânc colț al lumii, fiind în lume, dar nefiind ai lumii.

Prin urmare, Ortodoxia, ca adevăr, se află pe poziția Adevărului Care este viu, adică a Domnului Iisus Hristos, iar prezența ei, așa cum odinioară El Însuși, provoacă întotdeauna și va provoca, însă, fără ca ea să fie provocată. Din contră, ea invită și, în această invitație către lume, îi acordă [omului] restaurarea vederii lui duhovnicești, schimbarea minții, pocăința și, în cele din urmă, transformarea lui. Adevărul invită, preia, sfințește și transformă lumea dintr-o societate de oameni temători, precum un alt Cain, muribunzi într-un trup al celor ce au înviat în Domnul Hristos.

Totuși, acceptarea acestei invitații și participarea la acest proces [de dobândire] a nemuririi și a veșniciei presupun mișcarea liberă din lanțurile pe care omul însuși le-a făurit pentru sine și care, din acest motiv, sunt cele mai puternice. În același timp, această acceptare și participare marchează trăirea morții egoismului și a autojustificării, zădărnicia satisfacției umane, risipirea halucinației dominației și a iluziei omnipotenței. Din acest motiv, invitația aceasta este dificilă, după cum și Adevărul pare să fie dificil pentru omul contemporan. Având vederea preschimbată, temnița esențială a lumii, pentru omul încarcerat în ea, îi apare ca un rai al libertății, iar zidurile, care îl înconjoară sufocant, el le consideră ca fiind ziduri care îngrădesc Adevărul și propria lui invitație unică. De aceea, și cursul pe care omul îl alege este invers, adică în loc ca el să-și ceară libertatea, revendică să devină el însuși eliberatorul Adevărului. Și începe să contrarieze Adevărul. Din această

12 Vezi II *Timotei* III, 8.

13 Ibidem.

14 Adică ai Adevărului, Care este Dumnezeu (n. trad.).

perspectivă, nenumărate au fost și vor fi vocile impacientate care reclamă ca Ortodoxia, deoarece este provocată, trebuie să se conformeze cerințelor celor ce vociferează. Nenumărați au fost și vor fi cei ce constată cu entuziasm că, efectiv, ea s-a conformat și s-a supus nevoilor vremurilor. Însă, ce indică aceste cazuri? Ele indică tendința omului legat de lume ca să ghideze el însuși adevărul, ele arată întrebarea greșită a lui Pilat și, în această confuzie, singurul lucru pe care îl reușesc, atunci când își prezintă propunerile și pretențiile lor față de Ortodoxie, nu este decât reproducerea propriului lor sine în limitele închise ale vederii lor secularizate. Ele indică legăturile cu propriul lor adevăr gnostic, încercarea de descriere a Adevărului având ca bază criteriile lor personale ale realității zidite și trecătoare, și, în acest mod, pierd întâlnirea, precum un alt Pilat, cu realmente Adevărul, Care nu se constată cu exactitate, nu satisface modul lumesc de viețuire și gândire, nu este ghidat în mod autoritar, nu este limitat, ci se revelează, este părtășibil și rămâne neschimbat, după cum este. Domnul Iisus Hristos, „ieri și azi și în veci este Același”[15]. Această confuzie are două componente care se exprimă, fie atunci când, prin îndepărtarea de Adevăr, sunt menținute anumite elemente ale ei, astfel încât să fie asigurată verosimilitatea aprecierilor personale, caz în care se vorbește despre rătăcire, iar adepții ei sunt rătăciți și rătăcitori, fie atunci când are loc anularea și inversarea Adevărului, caz în care se vorbește despre minciună. La aceste cazuri se referă Sfântul Apostol Pavel în *Epistola* sa *a II-a către Timotei*, când zice: „căci va veni o vreme când nu vor mai suferi învățătura sănătoasă, ci, dornici să-și desfăteze auzul, își vor îngrămădi învățători după poftele lor. Și își vor întoarce capul de la adevăr și se vor abate către basme”[16].

Așadar, demersul se cuvine să fie întoarcerea. Omul însuși trebuie să se lase în provocarea Ortodoxiei ca Adevăr. Această lăsare arată urmarea Celui Care, ca Adevăr, este, în același timp, și Calea; Calea care Se oferă și conduce la Viață. Modul și urmarea lui Hristos este „gustare a folosului din faptul de a merge pe cale”[17]. Cale bătătorită de secole, reliefată de urmele luptelor pentru sfințenie, deoarece, aceasta este în mod sfidător tăcerea strigătoare a Adevărului, viața fiilor autentici ai Adevărului, Care cercetează orice mărturie falsă și răstoarnă orice acuzație. Prin urmare, Ortodoxia ca provocarea unică și prin excelență a acestui veac, ca amprentă și continuitate a Adevărului în Sine, adresează mereu o chemare omului din fiecare epocă: „Vino și vezi!”[18] „Pe cel ce vine la Mine, nu-l voi scoate afară”[19].

15 Vezi *Evrei* XIII, 8 (n. trad.).

16 II *Timotei* IV, 3-4.

17 Origen, *Contra lui Celsus*, 6, 66: „γεύση ἐν τῇ ὁδῷ τῆς ἀπό τοῦ ὁδεύειν ὠφελείας”.

18 Expresie biblică, întâlnită la *Ioan* I, 46; XI, 34; Apocalipsa VI, 1, 3, 5, 7 (n. trad.).

19 *Ioan* VI, 37 (n. trad.).